

STENHUGGEREN

MEDLEMSBLAD FOR JYSK STENKLUB

17. årgang nr. 4

December 1991

Total nr. 54

Med dette nummer af STENHUGGEREN skal vi afslutte året - atter et år og en indsamlingssommer, som for mange er gået alt for hurtigt. Vintertiden kan vi egentlig betragte som et fortræffeligt påfund, hvornår skulle der ellers blive tid til at fordybe sig i de fundne ting, til at slibe og polere eller hvornår skulle der blive tid til at gå lidt mere teoretisk til værks og stå på hovedet i bøgerne?

A propos tid, så er det noget af en mangelvare hos den nuværende redaktør. Jeg påtog mig sidste år at redigere STENHUGGEREN i en prøvetid på et år. Jeg kan glad sige, at jeg i det forløbne år ikke er blevet truet på livet over dette arbejde, jeg har ikke hørt knubbede ord og lignende - det skal I ha' tak for.

Karen Pii har lovet at træde til som ny redaktør fra og med februar '92 - nummeret.

Vi kan alle byde hende velkommen til jobbet og ønske hende alt godt.

På redaktionens vegne vil jeg gerne ønske alle STENHUGGERENS læsere en rigtig god jul og et godt og lykkeligt år i 1992. Derfor får I dette lille julelys (figur 1) til at lyse op i årets mørkeste tid (i overført betydning naturligvis - I skal ikke sætte ild til bladet).

Figur 1. Julelys

STENHUGGEREN, Medlemsblad for Jysk Stenklub.

Ansvh. redaktør: Søren Bo Andersen
Engdalsvej 65A, 3. TV.
8220 Brabrand
tlf. 86 26 17 33

TRYK: Solbakkens Offset Værksted, Holmevej 128, 8270 Højbjerg. Tlf. 86 27 07 84.

Øvrige adresser:

Formand:	Annie Buus, Rugbjergvej 14, Stautrup, 8260 Viby J.	86 28 11 13
Sekretær:	Anker Svendsen, Herredsvej 81, 8210 Århus V.	86 15 81 92
Medl. af best.	Erik Jensen, Plutovej 8, 8270 Højbjerg.	86 14 95 21
Medl. af best.	Hans J. Mikkelsen, Kjærslund 18, 8260 Viby J.	86 29 55 18
Kasserer:	Ingemann Schnetler, Fuglebakken 14, Stevnstrup, 8870 Langå.	86 46 72 82
Jysk Stenklub,	GIRO 1217380, Fuglebakken 14, Stevnstrup, 8870 Langå.	86 46 72 82
Medl. af redaktionsudvalg:	Wanda Christensen, Frederiks Alle 126, 8000 Århus C.	86 13 45 05
Bladfordeler:	Wanda Christensen, Frederiks Alle 126, 8000 Århus C.	86 13 45 05
Klubblade fra andre klubber bedes sendt til:	Lillian Skov, Snebærvej 14, 8270 Højbjerg	86 27 21 20

Værkstedet på Skt. Anna Gades Skole:

Åbningstider: Værkstedet åbner igen d. 14. januar 1992.

Slibehold - tirsdage kl. 19.00 - 22.00

Slibehold - onsdage kl. 14.00 - 17.00 og 19.00 - 22.00

Sølvarbejdshold - torsdage kl. 9.00 - 12.00

Priser som før: Slibehold 15,00 kr pr. gang, sølvarbejde 5,00 kr. pr. gang.

På kik med Kvanefjeld, 17.-24. juli + 1 døgn i 1991.

I mere end 10 år har jeg hørt om Ilimausaq og Kvanefjeld - nu har jeg set det selv både fra landjorden, fra fjorden og fra luften. Det gik sådan til:

Eli Stoffregen og jeg besluttede, at i år skulle det være - vi ville se noget af Grønland. Det blev til en af de nye turistrejser, og vi valgte en combi-tur med ophold først i Narsarsuaq og senere i Qaqortoq (udtales ga-gor-'dok = Julianehåb) med en dagsudflugt til Narsaq for at kikke på Kvanefjeld og prøve at gå efter mineraler i Narsaq-elvens nedre løb. Det var dog stærkt begrænset, hvad vi kunne tillade os at samle op, da der skulle tages højde for overvægt på hjemrejsen; men lidt blev det da til. Blandt andet fandt jeg et hvidt stykke, der viste sig at være kraftigt fluorescerende med stærk orange reagens og en udpræget fosforescens. Jeg aner ikke, hvad det er, men jeg håber, at andre kan fortælle mig noget om det. Der er også noget i stykket, der reagerer grønt under UV-lampen og giver lidt blink på Geiger-tælleren, så det må jo nok være et stykke fra uranfjeldet.

Vi så området fra luften, når vi fløj forbi i Grøndlandsfly's store helikopter. Denne mellemlemlandede på den ene tur i Narsaq. Fra vandet var der også frit udsyn til Kvanefjeld, når vi sejlede rundt i fjorden mellem alle isbjergene - og dem var der mange af i forbløffende former og størrelser og i overraskende stærke farver i hvidt, grønt, turkis og blå. Vi kunne slet ikke blive trætte af at se på dem.

På rejsen oplevede vi dog også meget andet - som f.eks.:

- vikingskibet *Gaia* i havn i Narsarsuaq
- Igalico (i-cha-'li-co) med sandsten og ruinerne af bispesædet *Gardar*
- brætunger fra indlandsisen, smeltevands-vandfald og fuglefjeld
- besøg på en moderne grønlandsk boplads

og meget, meget mere.

Vejret gav os også nogle helt specielle oplevelser. I Narsarsuaq kom der stærk föhn, som vi måtte "lægge" os imod, og som gjorde, at vi ikke kunne komme i land ved Erik d. Rødes boplads - som vi ellers kunne kigge ind til. Det var nok af samme årsag, at *Gaia* lå i havn i Narsarsuaq.

Anden gang greb en storm ind i rejseplanerne, da vi skulle hjem. Ingen helikopter - og heller ingen myg - gik op den dag, og Icelandair's maskine blev i Keflavik, så hjemrejsen blev forsinket med 24 timer; men det blev altsammen klaret uden problemer.

ROCKSET

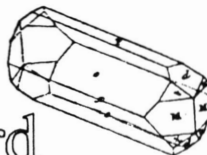
Vær opmærksom på vore GEO-Rejser for alle fra Danmark, Sverige, Finland og Norge, som er interesserede i Geologi, Sten, Mineraler og Fossiler og som også gerne vil opleve andre landes kultur og folkeliv. En rejse i rum og tid gennem den geologiske historie.

Rekvirer vort program

ROCKSET
BOX 5319
S - 10246 STOCKHOLM

Tlf. 009 46 8 782 95 97

Stort udvalg af sjældne mineraler
Fossiler Horn & hjortetakker
Konkylier
Samlinger købes

Hedegaard

Storgade 71, 8882 Faarvang
Telefon 8687 1400 Telefax 8687 1922
Åbent hverdage 9-16 samt efter aftale

Vi boede på gode hoteller. "Hotel Narsarsuaq" er indrettet i gamle betonbygninger, som oprindeligt var en del af den amerikanske base, og det var gjort godt. "Hotel Qaqortoq" er et næsten nyt hotel i topklasse.

Rejsen kan absolut anbefales; men man skal have den lidt store tegnebog med, da turene med skib og helikopter er ret dyre.

Man må ikke være gangbesværet, da det på turene med båd er nødvendigt at kunne kravle, klatre og springe, når man bliver landsat på f.eks. et lille klippefremspring og må hoppe videre fra knold til knold.

Vi klarede det hele - også at hjembringe håndbagagen, der for mit vedkommende var tyngt af knap 4 kg sten! Det største stykke var dog et købestykke fra toppen af Kvanefjeld med en hel del *tugtupit*, der er både fluorescerende og fosforescerende - virkelig flot, så det måtte altså bare med hjem.

Alt i alt en masse spændende og ufroglemmelige oplevelser for

Inger Clausen, Hovedgård.

Drivhuseffekten

Vulkanen Pinatubo. Forskere har til "Far Eastern Economic Review" udtalt, at den 1745 meter høje vulkan Pinatubo på Phillippinerne, der efter at have været i ro i 600 år eksploderede 9. juni i år, har sendt sin aske op i 22 kilometers højde! Denne askesky er nu i færd med at fordele sig i atmosfæren over både den sydlige- og den nordlige halvkugle. Dette vil resultere i et temperaturfald på 0,3 - 0,6 °C.

Temperaturfaldet afhænger imidlertid af, om en anden naturkraft holder sig i ro. Den store havstrøm *El Niño*, som med års mellemrum optræder i Stillehavet ud for Latinamerikas kyst og som med sine varme vandmasser (op til 29 °C) påvirker hele Jordens klima, vil muligvis være på færde i år. Hvis det sker, vil gennemsnitstemperaturen stige igen. Phillippinerne har i øvrigt 21 aktive vulkaner.

A.B.

ANKU
Silver and Stones ApS er leveringsdygtig
i alt til stenslibning og guld/sølvmedearbejde

Stort lager af sten fra hele verden

Rå smykkesten til cabochon- og facetslibning - også i skiver.
Tromlepolerede sten og polerede stenkugler i mange størrelser.
Krytaller og druser.
Færdigslebne cabochoner/stenkæder.
Halvfabrikata såvel i sterling sølv som i forselvet/forgyldt.

Stort lager af stenslibningsmaskiner

Stensave, slibe/polermaskiner, facetslibemaskiner, vibratorer, tromler samt stenslibemaskiner i flere størrelser.
Alt i tilbehør til bearbejdning af sten.

Stort lager af værktøj, materialer og maskiner til guld/sølvmedearbejde

Sterling sølv, messing, kobber, tin, nysølv og tombak i plade og tråd i mange dimensioner.
Støbegranatul i sterling sølv samt fin-sølv.
Alt til savning, filning, slibning, polering, lodning, støbning, valsning og trækning af sølv.
Halvfabrikata i sterling sølv.
Sterling sølvkæder i mange længder og modeller - også i metermål.

Stort lager af Emaljeovne - emaljepulver samt tilbehør til emaljearbejde.

Porcelænsplader i mange størrelser.
Gemmologisk udstyr fra Krüss: Mikroskoper, refractometre, UV-lamper m.m.
Bøger om stenslibning og guld/sølvmedearbejde lagerføres ligeledes.

Besøg os på vores adresse eller kontakt os på telefon 31 87 41 70, telefax 38 88 60 06.

ANKU Silver and Stones ApS

Godthåbsvej 128, 2000 Frederiksberg

Åbningstider: Mandag lukket, tirsdag, onsdag 12-17, torsdag 12-19, fredag 12-16, lørdag lukket. Udenfor disse tider - efter aftale.

Oplev mineralernes mystiske farver!
Med Raytech's UV lamper. * Priser fra 377 kr. * Bed om brochure
HUSK! Vi fører alt til stenslibning. ** Raytech forhandler
Hønborg's Lapidary - en stensikker forbindelse
Lundekærvej 12, Bellinge, 5250 Odense SV
Telefon 65 96 1660. Fax 65 96 2060

Små-meddelelser

Chromoxid.

Grundet et heldigt storindkøb kan alle hjemmeslibere nu købe chromoxid på Værkstedet. Det sælges i 100 g poser til den uhørt lave pris af 21.- kr,

Værkstedet åbner igen i det nye år den 14. januar og har så åbent som sædvanligt.

Efterlysning.

KLØVERMARKSHUSET, 4420 Regstrup meddeler pr. 22.10.1991: "Vi har en særdeles kedelig nyhed: Firmaet har haft et større indbrud for nylig. Selv om det er et klækkeligt beløb, vi kommer til at miste på den måde, skulle det ikke have den store indflydelse på forsyningen af vor kundekreds op til jul.

Men det er selvfølgelig ikke "kun" for at I skal have ondt af os, at vi meddeler denne hændelse - vi regner nemlig med, at tyvene vil prøve at afsætte deres koster.

Ca. 400 kg ametyst-druser i topkvalitet går altså ikke ubemærket hen, hvis man vil af med dem. Og så er der også en pæn mængde klare bjergkrystal-spidses (mellem-størrelse), mørke ametyst-spidses, agatskiver, hvoraf mange grønne skiver (i diverse størrelser), små agatgeoder i par, agatgeoder monteret som nøgleringe samt turmalin samlerstykker, en lepidolit krystal og et parti rå sodalit.

Med venlig hilsen

Michel Tavir

TINGO TANCA

Hvis I bliver tilbudt noget, der minder om ovenstående, kunne I jo prøve at henvende jer til KLØVERMARKSHUSET (red.).

Messekalender 1992

12/2 - 16/2	Tucson, Arizona, USA
4/4 - 5/4	Tommerup, Fyn, Danmark
2/5 - 3/5	Esbjerg, Kvaglundhallen, Danmark
23/5 - 24/5	Peräseinäjoki, Finland
6/6 - 7/6	Sønderborg, Danmark
13/6 - 14/6	Kopparberg, Sverige
27/6 - 28/6	Ylämaa, Finland
4/7 - 5/7	Bardu, Norge
18/7 - 19/7	Skagen, Danmark
8/8 - 9/8	Långban, Sverige
8/8 - 9/8	Barkåker, Norge
5/9 - 6/9	Ry, Danmark
19/9 - 20/9	Moss, Norge
3/10 - 4/10	Västerås, Sverige
24/10 - 25/10	Randers, Ulvehøjhallen, Danmark
6/11 - 8/11	København, Forum, Danmark

Her er medtaget de messer, som flere af vore medlemmer besøger - enten som udstillere eller som gæster. Der findes flere messer, men datoerne har jeg endnu ikke kunnet få fat i - de kommer eventuelt i næste nummer af STENHUGGEREN. Det tyske mineralmagasin *LAPIS* har Börskalender i januar- og juli-numrene. Derfor er der ovenfor kun nævnt få af messerne uden for Norden.

Hvis du står og mangler noget i forbindelse med en tur sydover, så er der næsten her eller der mindst én messe hver weekend!

Ring og spørg:

Hanne Sønnichsen

Agernvej 115
8330 Beder
Tlf. 86 93 71 13.

Ravstedhus

- kursusstedet for håndværk og design -

Salg af værktøj og materialer

til stenslibning
og sølvarbejde...

Rekvirér brochure fra

Ravstedhus

Telefon 74 64 76 28

A Scandinavian Gem Craft Center

ALT TIL STENSLIBNING

LORTONE slibemaskiner
LORTONE tromlemaskiner

INDFATNINGER

Kæmpe udvalg af ægte og uægte smykkedele.

I. M. G.

STENBUTIKKEN I CENTRUM

ØSTERGADE 30 . 8000 ÅRHUS C
TELEFON 86 12 93 76

Ry-Messen

Efter mange års pause stillede Jysk Stenklub op på Ry-Messen med en stand. Vi havde fået 3 meter bordplads og havde fået en fin placering lige ved Cafeteria-indgangen. Standen blev vældig godt besøgt og vi uddelte 100 klubblade og 200 "Orientering om Jysk Stenklub". Standen var hele tiden bemandet med to medlemmer, idet vi havde påtaget os at bestemme sten og fossiler for de besøgende. Også det var der stor interesse for. Vi håber, at vi dermed har skabt en opmærksomhed om klubben, der vil udmønte sig i nye medlemmer. Ry-Messen blev besøgt af ca. 7.000 mennesker på de to dage og vi har allerede bestilt studeplads til næste år.

A.B.

Ture m.m.

Turen til Karleby og Sangstrup Klinter d. 5.10.1991.

Vejret var med os 12 stengale fra Jysk Stenklub, da vi drog til Djursland for at søge sten mellem Karleby og Sangstrup klinter. Vi havde sat hinanden stævne kl. 10, og 10 minutter over var vi på vej.

Entusiasmen var høj. De hurtige fandt foden af Karleby Klint på 5 minutter, men søpindsvinene sad fast i flintbåndene. Bryozoaer var der nok af, og vist nok også et par enkelte brachiopoder. De mere besindige gennemgik strandvolden, og Else fandt hurtigt et par fine stenkerner af søpindsvin med calcedon-top. Og så gik det hurtigt. I løbet af dagen fandt vi masser af calcedon, honninggul, let røgfarget og næsten klar - en enkelt hvid calcedon og et par agater. Danmark kan nu også være med blandt ædelstenslandene.

Som dagen gik blev nogen trætte af sten, af at gå i dem selvfølgelig, så efter den medbragte frokost, nydt på fiskernes vakkelvorne pindebænke, gik enkelte oven for Sangstrup Klint og nød naturen, mens de mest gale fortsatte søgningen. Den største klump calcedon blev på 150 gram, men også fossilerne blev pænt repræsenteret. Else's søpindsvin og Jons kiselsvamp. Det var det, der altid er blevet snakket om fra Karleby og Sangstrup klinter. Bare meget mere end forventet. Det sted, hvor forsteningerne vælter ud af klinten, fandt vi heller ikke denne gang.

Rav fandt vi ikke, søpindsvinene var ikke til at tale med, strandjægerne ramte ikke, fi-

skene bed åbenbart ikke på og dykkerne måtte have de varme dykkerdragter på, men vi havde en herlig dag, som godt må gentages!

Det er kun nogle af de gamle, der er blevet trætte af Karleby og Sangstrup klinte. Undertegnede skal afsted igen. Ét kg calcedon og en agat er ikke nok, når nu det er så kønt og dansk - for en gangs skyld.

Jon Olaf Svane.

Store danske geologer (2)

J. P. J. Ravn (1866 - 1952).

Når man som geologiinteresseret begynder at læse den egentlige geologiske faglitteratur, som man har fundet henvisninger til i mere almene geologibøger, er J. P. J. Ravn et navn, som man hurtigt støder på - især, hvis man interesserer sig for fossiler. Der er flere grunde til, at Ravn er så kendt. For det første behandlede han emner inden for palæontologien (læren om fortidens dyre- og planteliv) spændende fra bornholmske trilobitter over bløddyr og søpindsvin fra Kridt- og Danientiden til bløddyr fra Jyllands Tertiær. For det andet er hans store afhandlinger de grundlæggende (og i mange tilfælde de seneste), f.eks. hans arbejder om Kridt- og Danientidens snegle, muslinger, blæksprutter og søpindsvin. For det tredje er de fleste af hans afhandlinger skrevet på dansk og er dermed tilgængelige for mennesker uden forudsætninger for fremmede sprog som f.eks. tysk, engelsk og fransk. Endelig er samlingerne på Geologisk Museum i København stadig ordnet efter hans system, så der er mange grunde til at interessere sig for denne store geolog.

Da J. P. J. (Jesper Peter Johansen) Ravn som student i 1885 valgte at studere naturhistorie (=biologi) og geografi, var det med henblik på at blive lærer i gymnasiet, men da han i 1892 blev færdig på Universitetet, blev han tilbudt arbejde på Mineralogisk Museum (nu Geologisk Museum) som medhjælper for professor Johnstrup. Lønnen var 60 øre i timen. I 1898 blev han assistent og i 1907 museumsinspektør. Som sådan arbejdede han til 1936, og sideløbende hermed var han også underviser (docent) i palæontologi ved Universitetet (fra 1904 til 1937). Ravn havde altså ingen geologisk uddannelse og måtte selv tilegne sig den nødvendige store faglige viden. I 1897-98 var han dog på studieophold i udlandet, bl.a. i München.

Ravn gjorde også et stort arbejde i Dansk geologisk Forening som bestyrelsesmedlem og var i flere perioder formand, og i 1920 stiftede han Den palæontologiske Klub, som han også selv ledede i en årrække.

For amatørgeologer er det nok især hans geologiske afhandlinger, der er vigtige. Aflejringer fra Kridt- og Danientid har en stor udbredelse i Danmark, og Ravns arbejder om disse tiders fossiler er stadig de klassiske. Hvis man f.eks. samler muslinger i skrivekridtet ved Dania, på Stevns eller på Møn, er det stadig i "Ravn 1902-03", man skal finde beskrivelser og afbildninger. Også den rige fauna fra koralkalken fra Faxe har Ravn beskrevet, senest i 1933, hvor han opstillede en lang række arter af muslinger og snegle fra den såkaldte *næsekalk* (opkaldt efter et nu forsvundet profil, der skulle ligne Ravns egen næse!). Hvis man samler på søpindsvin, er Ravns to afhandlinger fra 1927 og 1928 stadig de grundlæggende. De er skrevet på dansk, og selv om vor viden om disse dyr er forøget meget siden da, er disse to arbejder stadig uundværlige for "søpindsvine-fans".

Ravn opfattede Danien'et som den yngste del af Kridtformationen, og han opfattede hele hærtningslaget i Stevns Klint som Cerithiumkalk - altså både det hærtnede skrivekridt og den egentlige Cerithiumkalk. Senere påviste Rosenkrantz, at disse to bjertarter havde hver sin fauna og altså ikke var af samme alder. Ravn var med sin opfattelse af Danien'et uenig med Rosenkrantz og Brünnich Nielsen - og i dag er det disses opfattelse, der er almindelig anerkendt.

Allerede i 1907 blev det grundlæggende arbejde om danske fossiler: "Molluskfaunaen i Jyllands Tertiæraflejninger" offentliggjort. Heri beskrev han alle på den tid kendte bløddyr (mollusker) fra Tertiæret, med undtagelse af Paleocænet ved Rugård (beskrevet af Grönwall og Harder i 1906) og de nye fund fra Oligocænet ved Århus (som Harder beskrev i et arbejde fra 1913). Ravn opstillede flere nye arter, hvoraf især én har vist sig at være meget udbredt. Det er en lille dværgkonk-art *Nassa cimbrica* (i dag = *Hinia cimbrica*), og den er meget almindelig ved Enderupskov og træffes hyppigt i borer i SV-

Jylland og i Nordtyskland. En anden ny art var *Alys paucistriatus*, der har vist sig at være meget almindelig i Miocænet fra Miste i Holland. Tertiære aflejringer har en stor udbredelse i Jylland, og Ravns arbejde fra 1907 er stadig, sammen med Harders fra 1913, grundlaget for vor viden om denne periodes bløddyr, selv om der er kommet nye, større undersøgelser til, f.eks. af Sorgenfrei (1940 og 1958), af Banke Rasmussen (1956, 1966 og 1968) og Schnetler (1987 og 1990).

I 1939 behandlede Ravn de rige fund af bløddyr, der var gjort ved arbejder i Københavns Havn i 1920'erne, og han opstillede også her en lang række nye arter. Dette arbejde er, sammen med et tysk arbejde af von Koenen fra 1885, grundlæggende for bestemmelsen af paleocæne fossiler fra løse blokke ved Klintebjerg på Sjælland.

Oversigt over Ravns opstillede slægter og arter.

Slægter: *Faxia* og *Johnstrupia*, begge fra 1933.

Arter: 1902-03: 29 arter
1907: 6 arter
1933: 59 arter
1939: 38 arter
1927: 5 arter
1928: 8 arter

Slægten *Ravniella* er opkaldt efter Ravn (af Rosenkrantz).

Nogle arter, der er opkaldt efter Ravn:

Searlesia ravni Harmer, 1914

Aquilofusus ravni Glibert, 1957

Asthenotoma ravni Rasmussen, 1968

Plicatula ravni Rosenkrantz, 1926

Ravns betydning for Danmarks geologi, især naturligtvis for palæontologien, men også for stratigrafien (lagfølgen) har været meget stor, og hans arbejder er blevet kendt langt ud over landets grænser. Flere af hans arbejder er skrevet på fransk, f.eks. 1933 (om Faxe) og 1939 (om Paleocænet ved København), og i hans arbejder på dansk var der en beskrivelse af de nye arter samt et resumé på fransk. På den tid var fransk stadig videnskabens sprog i højere grad end engelsk, der til gengæld i vor tid er blevet langt det vigtigste. Ravns sidste arbejde udkom i 1946 og behandlede aflejringer fra Bornholm. Hans

første arbejde udkom i 1899 og behandlede også bornholtske forhold, så hans videnskabelige karriere strakte sig altså over næsten 50 år.

Oversigt over Ravns afhandlinger (større).

- 1899. Trilobitfaunaen i den bornholtske Trinucleusskifer.
- 1902-03. Molluskerne i Danmarks Kridtaflejringer I-III.
- 1907. Molluskerne i Jyllands Tertiæraflejringer.
- 1916-21. Kridtaflejringerne paa Bornholms Sydvestkyst og deres Fauna.
- 1918. De marine Kridtaflejringer i Vestgrønland og deres Fauna.
- 1922. Geologisk Kort over Danmark. Dybere liggende Dannelser.
- 1925. Det cenomane Basalkonglomerat paa Bornholm.
- 1925. Sur le placement geologique du Danien.
- 1927. De irregulære Echinider i Danmarks Kridtaflejringer.
- 1928. De regulære Echinider i Danmarks Kridtaflejringer.
- 1928. Oversigt over Danmarks Geologi. Redigeret af V. Nordmann.
- 1933. Études sur les Pélécy-podes et Gasteropodes Daniens du Calcaire de Faxø.
- 1939. Études sur les Mollusques du Paléocène de Copenhague.
- 1946. Om Nyker-Omraadets Kridtaflejringer.

Ingemann Schnetler.

Et dødsfald i museumsverdenen

Erik Fjeldsø Christensen, som i de forløbne 11 år var museumsinspektør på det lille, men pragtfulde museum på Fur, døde i starten af november måned. Jeg er sikker på, at mange af de danske amatørgeologer kommer til at savne denne energiske museumsleder, som kun blev 48 år. Museet på Fur ville ikke have præsenteret sig så smukt, pædagogisk rigtigt og så omfangsrigt, hvis det ikke havde været for Eriks stadige entusiasme og kamp med bevillende myndigheder.

Erik selv var altid parat til en sludder om fossiler og geologi og han forsøgte at bestemme museumsgæsternes undertiden spændende "Danekræ"-agtige fossiler og til andre tider trivielle flintkonkretioner med samme nænsomme indleven i indsamlerens specielle glæde over netop dette fund. Han samlede selv fossiler ind til museet, omend ikke i samme målestok som Magne Breiner, hvis samling oprindeligt var grundlaget for museets oprettelse. Erik forstod at formidle fossilerne, geologien og øen Fur ud til store dele

af den danske befolkning. Han medvirkede flere gange i populære udsendelser i TV, og det gjorde han ikke mindst i den periode, hvor det blev ivrigt diskuteret, om vi skulle have en Danekræ-lov. Det fik vi som bekendt, og det har Erik sin meget store del af æren for. Hans holdning til Danekræ-loven var, at denne lov kun skulle sikre **helt specielt gode fund** for eftertiden ved at Staten kunne sikre sig disse mod en rimelig erstatning (i forhold til bl.a. handelsværdi på messer o.lign.). Der er allerede flere erklærede Danekræ og flere sager er på trapperne.

Erik Fjeldsø Christensens eget videnskabelige område var fortidens planteverden. Hans speciale på Aarhus Universitet omhandlede Jura-tids planter fra England. Senere beskæftigede han sig med at opmåle brunkulslagene ved Søby-Fasterholt og med at redde plantefossiler (blade, frugter og frø) fra disse lag lige inden pumperne blev standset i brunkulgravene. Han bearbejdede selv en blad-flora fra nogle af de Miocæne lag, som ligger lige oven på brunkullene.

Som geologiinteresserede har vi alle mistet en engageret og dynamisk person - de af os, som kendte ham nærmere, har mistet en god ven og et dejligt menneske.

Søren Bo Andersen.

Hvor kan man finde plantefossiler i Danmark?

Plantefossiler eller planteforsteninger findes hovedsagelig i lag, som er afsat på land i søer og floder. Sådanne lag har normalt en meget ringe overlevelseschance i geologisk målestok.

På Bornholm er der lag fra Jura-tiden og fra den tidlige del af Kridttiden, som indeholder en del plantefossiler, Ginko'er, koglepalmer, bregner o.lign.

I de tilgængelige lag fra det øvrige Danmark er det i det eocæne moler (og i cementstenen deri) og i lag fra Miocæn-tiden, man kan finde plantefossiler. Planterne i disse lag er for det meste nåletræer og løvtræer. Store mængder planter kunne findes i brunkulslagene syd for Herning. I selve brunkullet var planterne så omdannede, at de ikke var værd at tage med hjem, men i ler- og sandlag omkring brunkullene var der bladaftryk og frugter og frø, som har kunnet bestemmes. Man har rekonstrueret et miljø og et klima svarende til nutidens sumpe i det sydlige Nordamerika. Desværre er brunkulgravene fyldt med vand og det er farligt at færdes ved dem, så hvis man skal se danske plantefossiler uden for Bornholm, skal det ske på museum eller i bøger.

S.B.A.

Program for Jysk Stenklub Vinter 1991/Forår 1992.

- Lø 11/1 **Klubmøde på Åby Bibliotek.**
Naturvejleder **Jan Kjærgaard: Jordskælv skabte Søhøjlandet.** - Er landskabet ved Mossø og omegn skabt ved jordskælv for 200.000 år siden?
- Lø 8/2 **Klubmøde på Åby Bibliotek.**
Museumsinspektør **Flemming Roth**, Gram Museum, fortæller om **Pladetektonik.**
- Lø 14/3 **GENERALFORSAMLING på Åby Bibliotek.**
Dagsorden vil komme i STENHUGGEREN i Februar 1992. Forslag til behandling kan allerede nu sendes til formanden.
- Lø 11/4 **Klubmøde på Åby Bibliotek.**
Adjunkt **Per Smed fortæller om sten.** Vi opfordrer alle de medlemmer, der har Per Smeds bog "Sten i det danske landskab" til at tage bogen med til klubmødet. Lørdagens klubmøde kan ses som en optakt til søndagsturen dagen efter:
- Sø 12/4 **Forårets første tur går til Moesgård Strand,** hvor Per Smed vil være guide, og hjælpe os med at bestemme de fundne sten. Turen starter kl. 10.00 ved ishuset ved Århus Sporvejes endestation (for linie 19) ved Moesgård Strand.
(Der går en bus, linie 19, som ankommer til Moesgård Strand lige før kl. 10).

Husk selv at medbringe nødvendig proviant til møderne. Fra kl. 13.00 er der åbent for handel, bytning, stensnak og **Sten på Bordet.** Klubmøder starter kl. 14.30 og foredrag begynder kl. 15.00.

Bemærk: **Deadline** til næste nummer af bladet er **2. januar** (send i god tid, postkasserne er usikre i dagene omkring Nytår)!. Materialet sendes denne gang til formanden på grund af *redaktørskifte* efter nærværende nummer.
